

POSTANOWIENIE

29 sierpnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba

na posiedzeniu niejawnym 29 sierpnia 2025 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa M.N.

przeciwko J.K. i M.K.

o ustalenie nieważności umowy ewentualnie ustalenie nieważności oświadczenia

o ustanowieniu służebności,

na skutek skargi kasacyjnej M.N.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie

z 19 października 2022 r., I ACa 226/21,

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Krakowie na rzecz adwokata G.G. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

[A.T.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 19 października 2022 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację powoda M.N. od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie z 15 grudnia 2020 r., którym oddalone zostało jego powództwo główne i ewentualne skierowane

przeciwko J.K. i M.K. o ustalenie nieważności zawartej 21 czerwca 2011 r. przez pozwanych umowy bezpłatnej, dożywotniej służebności osobistej ustanowionej na rzecz J.K. polegającej na prawie zamieszkiwania w całym budynku mieszkalnym przy. ul. [...] w K., dla której to nieruchomości Sąd Rejonowy dla Krakowa - Podgórze w Krakowie, IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr [...] ewentualnie o stwierdzenie nieważności oświadczenia woli pozwanego M.K. złożonego w formie aktu notarialnego przed notariuszem W.Z. 21 czerwca 2011 r. o ustanowieniu na rzecz J.K. wyżej opisanej służebności osobistej.

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez powoda M.N. Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powołał się na przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

Zdaniem skarżącego skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, albowiem przyjęty przez Sąd pierwszej instancji stan faktyczny - bez dostatecznego oparcia w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym - stał się narzędziem do tego, aby bezzasadnie odmówić wierzycielowi ochrony przez zastosowanie art. 58 § 2 k.c. Sąd Apelacyjny natomiast orzeczenie Sądu Okręgowego zaaprobował powielając jego wady, przy nadużyciu uprawnień wynikających z art. 387 § 2¹ k.p.c., zaniechał bowiem wszechstronnego, merytorycznego rozpoznania sprawy. Nie jest też zrozumiałe w jaki sposób Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, skoro nie był w stanie prześledzić toku rozumowania tego Sądu nie wskazał on bowiem na podstawie jakiego materiału dowodowego poczynił ustalenia istotne dla rozstrzygnięcia.

Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie wynika natomiast, by motywem ustanowienia służebności osobistej mieszkania było spełnienie obowiązku moralnego, czy alimentacyjnego pozwanego wobec matki lecz uniemożliwienie sprzedaży nieruchomości obciążonej służebnością w drodze egzekucji i zaspokojenie powoda. O oczywistej zasadności skargi świadczy również nie wyjaśnienie przez Sąd Apelacyjny w jaki sposób roszczenie ze skargi pauliańskiej mogło ochronić interes prawny powoda, zwiększając jego szanse na zaspokojenie wierzytelności.

Sąd Apelacyjny nie dokonał także rozważenia jaka podstawa materialnoprawna w rzeczywistości dawałaby powodowi realne szanse na zaspokojenie swoich roszczeń w dalszej perspektywie oraz nie przeprowadził wyводу odnośnie tego dlaczego nie można skorzystać z pewnej analogii i uznać, że wierzyciel może żądać ustalenia w drodze postępowania ustalającego nieważności czynności prawnej, kiedy w pewnych okolicznościach (art. 930 § 3 k.p.c.) obciążenie nieruchomości jest uznawane za nieważne z mocy prawa, a pozostawia się takiemu wierzycielowi jedynie możliwość skorzystania ze skargi paulińskiej, która jest nieprzydatna do realizacji jego praw.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie jest jego rolą usuwanie błędów w zakresie wykładni i stosowania prawa w każdej indywidualnej sprawie.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) należy natomiast rozumieć sytuację, w której skarga jest uzasadniona w sposób ewidentny, wskazując na rażące i poważne uchybienia zaskarżonego orzeczenia, które są możliwe do stwierdzenia bez konieczności prowadzenia bardziej złożonych rozumowań.

Jedynie w takim wypadku możliwa jest kontrola prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji w postępowaniu kasacyjnym. Obciążenie go oczywistą i istotną wadą wskazuje, że usunięcie tego orzeczenia z obrotu leży w interesie publicznym – a tym samym, że może dojść do realizacji celu skargi kasacyjnej, jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 kwietnia 2013 r., III CSK 67/13, niepubl. i z 29 września 2017 r., V CSK 162/17, niepubl.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 października 2015 r., IV CSK 189/15, niepubl. i przywołane tam orzecznictwo).

Bliższa analiza uzasadnienia wniosku powoda o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie pozwala przyjąć, by skarga była – w powyższym rozumieniu – oczywiście uzasadniona. Uzasadnienie przedstawione przez Sąd Apelacyjny nie pozwala stwierdzić oczywistych i rażących uchybień, które mogłyby odpowiadać analizowanej przesłance. W uzasadnieniu wniosku brak jest natomiast takich argumentów, które wskazywałyby na rażące naruszenie prawa w ustalonym przez Sąd drugiej instancji i wiążącym Sąd Najwyższy stanie faktycznym.

Przede wszystkim wymienione w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania zarzuty naruszenia prawa procesowego, które dotyczą skonstruowania przez Sądy obu instancji błędnej podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a w przypadku Sądu drugiej instancji nie zrealizowania spoczywających na tym Sądzie obowiązków, nie zostały przytoczone w podstawach skargi, którymi Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym jest związany (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). O oczywistej wadliwości zaskarżonego orzeczenia z natury rzeczy nie mogą świadczyć uchybienia, które nie zostały wytknięte w podstawach skargi, skarżący ograniczył się bowiem do wskazania w nich zarzutów naruszenia prawa materialnego (art. 189 k.p.c. i art. 58 § 2 k.c.).

Ponadto, przy formułowaniu wniosku powód pominął, że skarga kasacyjna jest instrumentem prawidłowości stosowania prawa przez sądy, a nie instrumentem kontroli ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego orzeczenia. Nie

można zatem przenosić do postępowania kasacyjnego sporów dotyczących stanu faktycznego – także wtedy, gdy następuje to pod pozorem naruszenia prawa materialnego, gdyż jego ustalenie należy do sądów *meriti*, a Sąd Najwyższy nie ma w tym zakresie żadnych, ustrojowych ani procesowych kompetencji (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 14 stycznia 2000 r., I CKN 1169/99, OSNC 1169/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 139 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lipca 2014 r., IV CSK 671/13, niepubl.). O oczywistej zasadności skargi nie może zatem świadczyć akceptacja przez Sąd Apelacyjny ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Okręgowy, są to bowiem kwestie wynikające z dokonanej przez Sąd *meriti* oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, a zatem usuwające się spod kontroli Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym.

Skarżący przy konstrukcji skargi kasacyjnej nie bierze uwarunkowań tych pod uwagę, opierając wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania – z naruszeniem art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c. - na alternatywnym stanie faktycznym, który jego zdaniem powinien być ustalony i na tej podstawie konstruując następnie zarzuty naruszenia prawa materialnego, nie zgłaszając jednocześnie w podstawach skargi żadnych zarzutów naruszenia prawa procesowego w ramach drugiej podstawy kasacyjnej.

Niezależnie od powyższego, w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że bezwzględna nieważność czynności prawnej jest jedną z form jej wadliwości, która następuje z mocy prawa i z chwilą z jej podjęcia. Przewidziana w art. 58 k.c. nieważność ma ogólny charakter i odnosi się do wszystkich czynności prawnych. Sankcja nieważności, jako najdalej idąca, pochłania inne sankcje, nie dochodzi do zbiegu norm. Poza nią czynność prawna może być dotknięta sankcją nieważności (wzruszalności) względnej (np. art. 84 k.c.), bezskuteczności zawieszanej (np. art. 103 k.c.) oraz bezskuteczności względnej (art. 59, art. 527, art. 1024 k.c.). Wskazano, że sankcja nieważności bezwzględnej niejako wyprzedza i zarazem konsumuje sankcję względnej bezskuteczności, przewidzianą w art. 527 § 1 k.c. i 59 k.c. Jednak do uznania czynności prawnej za nieważną niezbędne jest wykazanie dalszych okoliczności świadczących o sprzeczności umowy z zasadami współżycia społecznego, leżących poza zakresem działania art. 527 k.c. i 59 k.c. (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 2 marca 1993 r., II CRN 94/92, Wok. 1993,

nr 6, str. 4; z 12 lutego 2002 r., I CKN 902/99, niepubl.; z 23 lutego 2006 r., II CSK 101/05, niepubl.; z 28 marca 2007 r., II CSK 530/06, niepubl.; z 31 stycznia 2008 r., II CSK 391/07, niepubl.; z 24 lipca 2009 r., II CSK 124/09, niepubl.; z 7 października 2011 r., II CSK 3/11, niepubl.; z 3 lutego 2011 r., I CSK 261/10, niepubl.; i z 12 grudnia 2013 r., V CSK 584/12, IC 2015, nr 7-8, str. 36).

Stanowisko zajęte przez Sąd Apelacyjny dotyczące wzajemnej relacji art. 58 § 2 i art. 527 k.c. odpowiada wyżej przytoczonym kryteriom wynikającym z orzecznictwa Sądu Najwyższego. Z wiążącej Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia nie wynikają bowiem żadne okoliczności przemawiające za istnieniem w sprawie dalszych okoliczności świadczących o sprzeczności kwestionowanej czynności z zasadami współżycia społecznego, leżących poza zakresem działania art. 527 k.c.

W konsekwencji wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania w konfrontacji z motywami zaskarżonego orzeczenia, nie wykazuje tezy, że przy jego ferowaniu popełniono uchybienia w zakresie stosowania i wykładni prawa, które miały charakter kwalifikowany i nie podlegały różnym ocenom.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym przez adwokata G.G. Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 8 pkt 7 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 i § 4 ust. 3 w zw. z § 24 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2024 r., poz. 763).

[A.T.]

[SOP]

